

---

## KİTAP İNCELEMELERİ

---

### Üstün Yeteneklilerin Tanılanması

**Yazar:** Çok Yazarlı

**Editör:** Prof. Dr. Uğur Sak

**Basım Bilgileri:** 2018, Vize Yayıncılık

**İnceleyen:** N. Nazlı Özdemir<sup>1</sup> & Bilge Bal-Sezerel<sup>2</sup>

---

Editör bu kitabın önsözünde tanılamanın gerekçesini birey-aile-toplum üçlemesinin elde edeceği fayda üzerinden tartışmış ve üstün yetenekli öğrencileri tanılamanın pek çok yolu olduğunu vurgulamıştır. Tanılamada başarı testlerinden yetenek testlerine, zeka testlerinden gözlem değerlendirmelerine kadar geniş bir ölçme aracı yelpazesinin bulunduğu ve giderek dikkat çeken portfolyo değerlendirmeleri, performansa dayalı değerlendirme ve dinamik değerlendirme yöntemlerinin olduğuna ve hatasız bir tanılamanın olamayacağına vurgu yapmıştır.

Kitap on bir bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölümde özel yeteneklilerin tanılanması ile ilgili genel bilgilere, tanılama süreçlerine ve zeka testlerine genel bir bakış sunulmuştur. İlerleyen bölümlerde ise farklı tanılama yöntemlerine ve üstün yetenekliler arasındaki özel grupların tanılanmasına yönelik konulara, son bölümde ise üstün yeteneklilerin tanılanmasında var olan güncel sorunlara yer verilmiştir.

Birinci bölümde üstün yetenek kavramı, genel ve çağdaş yaklaşımlar ışığında incelenmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında tanılamanın amacının programa öğrenci seçmek veya bireysel tanılamalar yapmak olduğu vurgulanmıştır. Tanılama uygulamalarının yasal ve bilimsel dayanakları Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Üstün Zekalı Çocuklar Derneği (NAGC) standartları çerçevesinde değerlendirilmiş ve Türkiye’de özel yeteneklilerin eğitiminin yasal dayanakları incelenmiştir.

İkinci bölümde öncelikle üstün yetenekli öğrencileri tanılama aşamalarına yer verilmiştir. Tanılama aşamaları, duyuru-başvuru aşaması, tarama-aday gösterme-yönlendirme aşaması, test ölçme aşaması ve son olarak karar verme aşaması olmak üzere dört başlıkta incelenmiştir. Norm tabanlı, örneklem tabanlı ve ölçüt tabanlı tanılama yöntemlerinden bahsedilmiştir. Tanılama yaklaşımları ise bireye dayalı ve programa dayalı tanılama olmak üzere iki farklı başlıkta değerlendirilmiştir. Bölümün sonunda Türkiye’deki tanılama sistemleri Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı BİLSEM’ler ve üniversite destekli Üstün Yetenekliler Eğitim Programları (ÜYEP) örnekleri çerçevesinde irdelenmiştir.

Üçüncü bölüm zeka testlerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimi ve gelişimi ile başlamış ve bu sürecin Türkiye’deki örnekleri incelenerek devam etmiştir. Bölümde zeka testleri bireysel

---

<sup>1</sup> Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Türkiye; nazmiyeo@anadolu.edu.tr

<sup>2</sup> Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Türkiye

ve grup zeka testleri olmak üzere iki ana başlıkta irdelenmiştir. Bireysel zeka testleri CHC kuramını temel alan testler çerçevesinde incelenmiştir. Dünya genelinde tanılama aracı denince sıklıkla akla gelen ve yaygın olarak kullanılan zeka testlerinden Weschler Zeka Ölçeği'ne (WISC-V), Stanford-Binet Zeka Ölçeğine (SB-5) Kaufman Kısa Zeka Ölçeği'ne (KBIT-2) Weschler Sözel Olmayan Zeka Ölçeği'ne (WNV) ve Türkiye'nin ilk yerli zeka ölçeği olan Anadolu Zeka Ölçeği'ne (ASİS) yer verilmiştir. Grup zeka testleri ise Raven İlerlemeli Matrisler Testi (RSİMT) ve Temel Kabiliyetler Testi (TKT 7-11) ölçekleri incelenerek açıklanmıştır. Bölümün sonunda zeka testleri ile ilgili güncel tartışmalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde üstün yeteneği tanılama aşamasında yetenek ve akademi başarı testlerinin oynadığı rolden bahsedilmiştir. Bölümde yetenek, zeka ve başarı kavramlarının ne anlama geldiği vurgulanmış ve zekanın yetenek ve akademik başarı ile ilişkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında üstün yetenekli bireyleri belirleme sürecinde, tanılama alanlarının (özellik akademik yeterlik ve özgül sanat yeterliği), tanılamada kullanılan yetenek testlerinin (Akademik Yetenek Değerlendirmesi, Amerikan Yükseköğretim Testi, Skolastik Değerlendirme/Yetenek Testi, Okul ve Üniversite Yetenek Testi) ve başarı testlerinin (Kaliforniya Başarı Testleri, Kapsamlı Test Programı, Iowa Temel Beceri Testi, Peabody Bireysel Başarı Testi, İlköğretimde Üstün Yeteneklileri Tarama Testi, Üstün Zekalı Öğrenciler için Matematik Yetenek Testi, Weschler Bireysel Başarı Testi) neler olduğu ve özellikleri literatürde ön plana çıkan araçlar ve alanlar temel alınarak yapılmıştır.

Beşinci bölüm dereceleme ölçeklerinin neler olduğu ve üstün yeteneklilerin tanınmasındaki kullanımı ile ilgili bir bölümdür. Bölümün başında dereceleme ölçek türlerinden sayısal ölçekler, grafik ölçekleri ve işaretlemeli dereceleme ölçeklerine yer verilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında öğretmenlerin üstün yetenekli bireyi aday gösterme performansı ve öğretmen aracılığıyla aday göstermenin etkililiği ve verimliliği tartışılmıştır. Ayrıca yaygın olarak kullanılan dereceleme ölçekleri dünyadaki ve Türkiye'deki örnekleri üzerinden incelenmiştir. Bölümün sonunda derecelendirme ölçekleri ile yapılan tanılamada ortaya çıkabilecek olası hatalara yer verilmiştir.

Altıncı bölümde üstün yeteneğin performansa dayalı tanınması ele alınmıştır. Bölümde ilk olarak performansa dayalı tanılamamanın tanımlarına ve özelliklerine yer verilmiştir. Bölümün ilerleyen kısımlarında ise performansa dayalı tanılama yöntemleri incelenmiştir. Uygulamalı, sürece dayalı ve değerlendirmede açık uçlu anlayış ve beceri göstermeyi gerektiren bir tanılama türü olan performansa dayalı tanılama kapsamında pek çok yöntemden yararlanılabilir. Bölümde performansa dayalı yöntemlerden DISCOVER, ürün dosyası ve proje tabanlı değerlendirmeden bahsedilmiştir. Bölümün sonunda da performansa dayalı tanılama genel olarak değerlendirilmiştir.

Yedinci bölümde üstün yeteneğin dinamik değerlendirme ile keşfine yer verilmiştir. Yazar öncelikle geleneksel değerlendirme olarak da bilinen statik değerlendirme ile dinamik değerlendirme arasındaki farklılıkları tartışmış ve dinamik değerlendirmenin kuramsal

çerçevesini ortaya koymuştur. Ayrıca dinamik değerlendirme yöntemleri; müdahaleci yöntem, etkileşimli yöntem, sandviç yöntemi ve kek yöntemi olmak üzere dört başlık altında incelenmiş ve bu yöntemlerin uygulamaları örneklerle açıklanmıştır. Üstün yeteneğin dinamik değerlendirme ile tanınması da bilimsel araştırmalar ışığında ortaya koyulmuştur. Yazar bölümü dinamik değerlendirmenin sınırlıklarına değinerek sonlandırmıştır.

Sekizinci bölümde yaratıcılığın ölçümü ve değerlendirilmesi; yaratıcı potansiyele etki eden zihinsel yetenekler ve yaratıcılık ölçüm yöntemleri ve araçları olmak üzere iki ana başlık altında incelenmiştir. Bölümün ilk kısmında “yaratıcılık neden değerlendirilmeli?” sorusu yanıtlanmış ve yaratıcı potansiyele etki eden zihinsel yeteneklere değinilmiştir. Yaratıcılığı değerlendirme yöntemleri başlığı altında ise objektif testler, ürün temelli ölçümler ve kişilik envanterlerinden bahsedilmiştir. Objektif testlerden, Zekanın Yapısı Çoğul Düşünme Testi, Guilford-Tipi Testler, Torrance Yaratıcı Düşünme Testi, Yaratıcı Üretkenlik Testi, Realistik Çoğul Düşünme Testleri, Uzak Çağrışımlar Testi ve Yaratıcı Potansiyelin Ölçümü Testi incelenmiştir. Ürün temelli ölçümlerden en bilinen ve sıklıkla kullanılan mutabakata dayalı değerlendirme tekniğine yer verilmiştir. Kişilik envanterlerine ise William’s testleri ve öz değerlendirme ölçekleri örnek olarak verilmiştir.

Dokuzuncu bölüm özel yeteneklilerin erken tanınmasıyla ilgilidir. Bölüm çarpıcı bir gerçek yaşam öyküsü ile başlamış, ilerleyen bölümlerde ise erken çocuklukta özel yeteneğin belirtileri olan fiziksel gelişim, dil gelişimi, bilişsel gelişim ve sosyal-duyuşsal gelişim konularına yer verilmiştir. Bölümde ayrıca tanılama alanları ve tanılama araçları; erken çocuklukta zekanın ölçümü, erken çocukluk döneminde bilgi işleme becerilerinin ölçümü, motivasyon ve motivasyonla ilgili kişilik özelliklerinin tanınması, sıra dışı başarıların üstün yeteneğin tanınmasında kullanımı, erken tanılamada ebeveyn ve öğretmen rolü ile ilgili konular kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Onuncu bölümün konusunu iki kez özel çocukların tanınmasını oluşturmaktadır. Bölümde, tanılama ile ilgili zorluklar, erken tanının önemi, tanılama yolları ve önemi, iki kez özel çocukların tanınmasında kullanılan bilgi kaynaklarına yer verilmiştir. Bölümde iki kez özel olma durumu üstün yetenekli olarak tanınmış bir çocuğun ikinci bir tanı alması olarak tanımlanmıştır. Bölümde Asperger Sendromu olan üstün yetenekli çocukların tanınması, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan üstün yetenekli çocukların tanınması ve öğrenme güçlüğü olan üstün yetenekli çocukların tanınmasından bahsedilmiştir.

On birinci bölümde üstün yeteneklilerin tanınmasında var olan güncel sorunlar; işlevsel tanımdan kaynaklanan sorunlar, aday gösterme sürecinden kaynaklı sorunlar, dezavantajlı gruplar arasında karşılaşılan sorunlar, ölçme aracından kaynaklanan sorunlar, ölçme yönteminden kaynaklanan sorunlar, tanılama ile oluşan etiketleme sorunu, tanılama dönemine ilişkin sorunlar ve Türkiye’de özel yeteneklileri tanılamada karşılaşılan güncel sorunlar alt başlıklar halinde incelenmiştir. Her bir alt bölümde değinilen sorunlara çözümler önerilmiştir.